

Hoe doorbreek je het vijanddenken?

„Politiek kan niet om Bergrede heen”

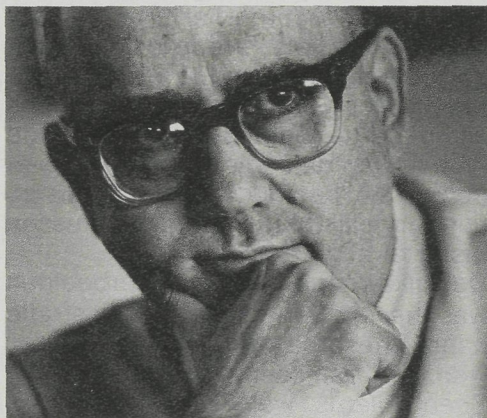
door Frits Stoffels

„Om de ramp waartoe de kernwapenwedloop kan leiden te voorkomen, is het van het grootste belang het vriend-vijanddenken te doorbreken. We staan voor de keus: één wereld of geen wereld, haat of liefde. Een uitnemende strategie voor een utopische realpolitiek biedt ons de Bergrede van Jezus”.

Wie verwacht deze woorden uit de mond van een joods theoloog? Toch sprak op 12 november Pinchas Lapide, een leerling van Martin Buber, in deze trant voor een goedgevulde VU-zaal. Lapide heeft zijn theologische loopbaan in het teken van de dialoog tussen jodendom en christendom gesteld, maar dan wel een dialoog „in broederlijke strijd”.

Lapide sprak over de Bergrede en stak zijn bewondering voor dit stukje Evangelie niet onder stoelen en banken: „De Bergrede is een meesterwerk in de wereldliteratuur”. Toch heeft de christenheid nooit goed raad geweten met de vergaande zedelijke eisen die Jezus in de Bergrede opeenstapelt. Lapide: „Ze worden beschouwd als moeilijk uitvoerbaar. Reeds de vroege kerkvaders vroegen zich af wat ze met de eisen van de Bergrede aanmoesten”. Algemeen is altijd beweerd dat je met de Bergrede niet uit de voeten kan in het bedrijven van politiek: „Luther vond al dat je met de Bergrede niet kon regeren — en velen zeiden het hem na. En zo kon Helmut Schmidt op de Duitse Kerkendag in Hamburg beweren dat de Bergrede **geen** politieke voorschriften bevat. Teveel is altijd de nadruk gelegd op de onuitvoerbaarheid van Jezus’ geboden in de Bergrede”. Lapide pleit echter voor een geheel andere benadering: „Als je zegt dat de Bergrede niet uitvoerbaar is, maak je het de politici te makkelijk. Daarom wil ik juist wijzen op de praktische haalbaarheid van de Bergrede om het de politici moeilijker te maken.”.

Maar is de Bergrede dan niet een schone utopie die botst op de weerbarstigheid van de politiek? Lapide: „Inderdaad zijn de eisen van de Ber-



Pinchas Lapide
(foto Freddy Rikken-weekblad De Tijd)

grede moeilijk uitvoerbaar. Maar joden zijn altijd onverbeterlijke optimisten, ook de joodse bergprediker Jezus. Ongetwijfeld ontmoet je veel teleurstellingen bij de verwerkelijking van de eisen uit de Bergrede. Maar de hoop, die blijft. Echt realisme kijkt verder dan alleen naar vandaag. Echt realisme kijkt naar de toekomst. Jezus was een realistisch denkende idealist. Met zijn theopolitiek program nodigde hij mensen uit tot het komende godrijk. Jezus begon weliswaar in het kleine, niet om daarin te blijven steken, maar om de wereldpolitiek te veranderen. Met minder nam hij geen genoegen. Alle internationale verhoudingen moeten doortrokken raken van de geest van de Bergrede. Het is al rijkelijk laat. We moeten de oorlog

Bergrede is meesterwerk in wereldliteratuur

afschaffen, of hij schaft ons af. Maar het *kán* nog wel”.

Welke strategie ontvouwde Jezus om de duivelskring van het vijanddenken te doorbreken, de duivelskring waarin vijandschap met vijandschap, onrecht met onrecht en leugen met leugen wordt bestreden?

Lapide toonde Jezus’ „theopolitiek” program aan de hand van twee citaten uit de Bergrede. Het eerste: „Gij hebt gehoord, dat er gezegd is: Gij zult uw naaste liefhebben en uw vijand zult gij haten. Maar ik zeg u: Hebt uw vijanden lief en bidt voor wie u vervolgen (...)”. Lapide: „Hier is iets opmerkelijks aan de hand. Jezus haalt hier een vers uit Levitikus aan: gij zult uw naaste liefhebben. Maar het tweede gedeelte: uw vijand zult gij haten, is beslist geen joods gebod. Dat moge blijken uit allerlei verzen uit het Oude Testament. Ook bij de joodse kommentatoren zijn oproepen om vijanden te haten onbekend. Sterker nog: het „bidt voor wie u vervolgen” is ook door een aantal joodse tijdgenoten van Jezus gezegd. Joden hebben dan ook altijd tegen deze onwaarheid geprotesteerd.”

Lapides konklusie: „Jezus kan als jood iets dergelijks nooit gezegd hebben. De fout ligt ongetwijfeld bij de Griekse redakteur van het Mattheusevangelie die van het jodendom geen verstand had”.

Hoe wil Jezus dat wij dit gebod vervullen? Is dat geen ethische illusie? Volgens Lapide niet: „Het gaat om „ontvijanding” van de vijand, niet door een sentimenteel soort vijandsliefde, maar door te beginnen met kleine praktische stappen, zoals Jezus ook zelf aangeeft: het bezoeken van zieken, het geven van aalmoezen en het verzadigen van hongerigen”, aldus Lapide. „In het Hebreeuws staat ook niet: „Hou van je naaste” maar: „Bewijs je naaste liefde, doe hem liefde aan”. Het doel daarvan is: de vijand ontwapenen, door een verzoenende omgang, door de vicieuze cirkel van haat, oorlog en tegenoorlog te doorbreken met kleine eenzijdige stappen die als vertrouwenwekkende en aanmoedigende